

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА**

ПАЩЕНКО ОЛЬГА ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 339.727.2: 339.92](043.3)

**ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ КРАЇН В УМОВАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпро – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Дзяд Олена Василівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
доцент кафедри міжнародної економіки і
світових фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Фролова Тетяна Олександрівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», заступник
завідувача кафедри міжнародних фінансів

кандидат економічних наук, доцент
Чугасв Олексій Анатолійович,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, доцент кафедри світового
господарства і міжнародних економічних
відносин Інституту міжнародних відносин

Захист дисертації відбудеться «30» жовтня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.051.03 у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України за адресою: 49010, м. Дніпро, вул. Наукова, 13, ауд. 521.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро, вул. Казакова, 8.

Автореферат розіслано «28» вересня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Н.Є. Скрипник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для сучасної світової економіки, що формується під впливом глобалізаційних процесів, характерне зростання ролі прямих іноземних інвестицій, які відіграють важливу роль, оскільки виступають засобом досягнення цілей національних стратегій розвитку країн, а для приймаючих економік стають складовою частиною їх відтворювального процесу. При цьому в останні десятиліття у глобальній структурі прямих іноземних інвестицій простежується ряд суттєвих зрушень, темп зростання яких, ймовірно, наростатиме в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Посилюються позиції країн, що розвиваються, та з перехідною економікою, як об'єктів розміщення та джерел глобальних прямих іноземних інвестицій. Ризики, пов'язані з політичною невизначеністю і регіональною нестабільністю, негативно позначаються на динаміці міжнародного інвестування. Оскільки інвестиції залишаються провідним чинником економічного розвитку, виникає необхідність перегляду міжнародних правил інвестування, що на практиці означає суттєві зміни правового, інституційного та організаційно-економічного характеру і формування сприятливого інвестиційного середовища. У свою чергу, ЮНКТАД була розроблена «Рамкова інвестиційна політика для сталого розвитку» задля допомоги в прийнятті інвестиційних рішень та укладання угод, одним із принципів якої є посилення міжнародного співробітництва, зокрема, на регіональному рівні. Регіональні ініціативи часто виявляються більш осяжними, ніж ті, які підпадають під сферу регулювання міжнародних організацій, оскільки дають можливість уніфікувати інвестиційні стандарти і контролювати процедури дотримання міжнародних норм, надають гарантії іноземним інвесторам, встановлюють певний правовий режим для інвестування, що відіграє важливу роль у створенні сприятливого інвестиційного клімату. Враховуючи, що після глобальної кризи 2008 р. країни виявляють активність в укладанні регіональних торговельних угод, залишаються малодослідженими процеси міжнародного інвестування в умовах регіоналізації.

Проблематиці міжнародного інвестування в сучасній світовій економіці приділили увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких: Є. Авдокушин, К. Амадео, Т. Говорушко, Дж. Грахам, О. Едуардо, Л. Ігоніна, Т. Ісаченко, Н. Краснікова, П. Кругман, Е. Кушніренко, Т. МакДонах, Н. Навроцька, Н. Обушна, О. Пирог, А. Поручник, Є. Сидорова, І. Стеблянко, Н. Стукало, Т. Фролова та інші.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних та науково-практичних засад формування та реалізації національних стратегій розвитку внесли вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: О. Артемов, М. Бутко, О. Джусов, М. Дітковська, Н. Дучинська, С. Задорожна, Т. Куценко, Н. Овчинникова, Ю. Орловська, Н. Скрипник, І. Тараненко, С. Чистов та інші.

Теоретичні засади, елементи та чинники формування регіональних інтеграційних об'єднань країн досить ґрунтовно досліджені в працях провідних учених, таких як: Б. Баласса, Ю. Борко, Ю. Ваннон, Д. Вайнер, С. Вольпе, С. Грибова, Е. Данилюк, М. Згуровський, П. Ламі, А. Ліхачов, Д. Лук'яненко, Дж. Най, В. Новицький, А. Полуктов, А. Спартак, Л. Уінтерс, Дж. Фуентес, Ю. Чириченко, О. Чугаєв, В. Чужиков, М. Шифф та інші.

Значний внесок у дослідження перспектив реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах посилення регіоналізації міжнародної торгівлі зробили науковці та практики, зокрема: Р. Болдуїн, Д. Велде, О. Гусейнов, О. Дзяд, Ф. Жомотт, А. Кочнева, Дж.-А. Кравфорд, М. Лешер, Н. Мешко, Д. Медведєв, Г. Мірдал, В. Рокоча, Є. Семак, І. Турлай, М. Фанбюлех, Р. Флорентіно, У. Шарп, Ю. Шишков, А. Шумський та інші. Також вивченню впливу регіоналізації міжнародної торгівлі на залучення іноземних інвестицій у країни-члени регіональних інтеграційних об'єднань приділяють увагу експерти ЮНКТАД, Світового банку та СОТ.

Незважаючи на велику кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних вчених із обраної проблематики, малодослідженим залишається теоретичне обґрунтування інвестиційних стратегій країн, формалізація механізму та визначення інструментів їх реалізації в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. Важливим завданням також є визначення напрямів удосконалення інвестиційних стратегій країн з урахуванням їх переваг, можливих ризиків та провідних факторів середовища формування та реалізації. Означені проблеми зумовили вибір та спрямованість теми дисертаційної роботи, підтвердили актуальність та своєчасність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах трьох науково-дослідних тем кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: «Концептуальні основи економічної політики країн світу в контексті досягнення цілей розвитку тисячоліття» (номер державної реєстрації 0115U002391, 2015-2017 рр.), де особисто автором виявлені особливості та інструменти реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань, «Сучасні детермінанти світогосподарського розвитку» (номер державної реєстрації 0113U000601, 2013-2015 рр.), де автором визначено ризики та можливості реалізації інвестиційних стратегій країнами в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі, «Глобальні виклики сталого розвитку світового господарства» (номер державної реєстрації 0116U00335, 2016-2018 рр.), де особисто автором вказані перспективи реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад формування інвестиційних стратегій країн та формалізація механізму їх реалізації в умовах посилення регіоналізації міжнародної торгівлі.

Зазначена мета та логіка дослідження (рис. 1) передбачає вирішення наступних завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до сутності, елементів, етапів формування інвестиційних стратегій розвитку країн та визначити їх види;
- поглибити концепцію регіоналізації міжнародної торгівлі з урахуванням інвестиційної складової;
- розширити підходи до систематизації регіональних торговельних угод, що містять інвестиційні положення, та упорядкувати інституційні засади формування інвестиційних стратегій країн;

- здійснити оцінку динаміки, структурних зрушень та визначити сучасні тренди інвестування країн-членів провідних регіональних інтеграційних об'єднань;
- встановити особливості інвестиційної політики країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі;
- розвинути методичні підходи до визначення інвестиційних стратегій країн на основі їх зовнішньоекономічних пріоритетів та ідентифікувати країни відповідно до встановлених видів інвестиційних стратегій;
- формалізувати механізм реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі;
- визначити детермінанти середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн на національному, регіональному, глобальному рівнях та провідні організаційно-інституційні чинники.

Рис. 1. Логіка дисертаційного дослідження

Об'єктом дослідження є процес реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади процесу формування та реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та завдань дисертаційної роботи використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, а саме: історико-логічний метод, структурного аналізу, наукової

абстракції, методи теоретичного та системного узагальнення, аналізу та синтезу (для визначення теоретичних засад формування інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі – п.п. 1.1, 1.2, 1.3); методи кількісного та якісного аналізу, аналогій, аналізу динамічних рядів, компаративного аналізу (для оцінки динаміки та структурних зрушень міжнародного інвестування країн – п.п. 2.1, визначення сучасних трендів інвестування країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань та встановлення особливостей інвестиційної політики країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі – п.п. 2.2, 2.3, визначення детермінантів середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн – п.п. 3.2); методи логічного та системно-комплексного підходів (для формалізації механізму реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань – п.п. 3.2); метод групувань (для систематизації регіональних торговельних угод, що містять інвестиційні положення, та упорядкування інституційних засад формування інвестиційних стратегій країн – п.п. 1.3, визначення пріоритетів, ризиків та переваг реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації – п.п. 3.1, систематизації інструментів інвестиційної лібералізації та протекціонізму – п.п. 3.2); кореляційно-регресійного аналізу (визначення інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів – п.п. 3.1); статистичний та графічні методи (під час обробки й узагальнення статистичних даних та їх відображення у таблицях та на рисунках у всіх розділах дисертаційної роботи).

Інформаційну базу дисертаційної роботи становлять праці провідних вітчизняних та зарубіжних авторів, дослідження експертів та аналітиків міжнародних корпорацій, звіти та аналітичні публікації міжнародних організацій та форумів (ЮНКТАД, Світового банку, СОТ, ОЕСР, МБРР, МВФ, Європейської комісії, Міністерств зовнішніх справ країн, Всесвітнього економічного форуму, Центру досліджень економічної політики, Міжнародного центру з питань торгівлі та сталого розвитку), а також нормативно-правових актів України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних засад формування інвестиційних стратегій країн та формалізації механізму їх реалізації в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

У процесі дослідження одержано результати, що містять наукову новизну, характеризують особистий внесок автора в розробку зазначеної тематики і визначаються наступними положеннями:

вперше:

– формалізовано механізм реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі з визначенням його принципів (залучення інвестицій для цілей сталого розвитку, збереження суверенного права регулювання, захист та заохочення інвестицій, збалансованість прав та обов'язків учасників інвестиційного процесу, послідовність рішень, відкритість та прозорість процесу, дотримання міжнародних стандартів, міжнародне співробітництво), інвестиційних режимів (найбільшого сприяння, національного, преференційного), інститутів регулювання міжнародної інвестиційної діяльності на національному, регіональному та глобальному рівнях, методів (фінансові, організаційно-правові, податкові) та інструментів реалізації політики інвестиційної

лібералізації/протекціонізму для досягнення визначених цілей відповідно до обраної країнами інвестиційної стратегії;

удосконалено:

- класифікацію міжнародних стратегій розвитку країн із урахуванням видів інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм їх зовнішньоекономічних пріоритетів: торговельно-експансіоністська, що забезпечує геополітичне домінування та контроль за ринками ресурсів; торговельно-інвестиційна, яка спрямована на економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності країн на міжнародних ринках; інвестиційно залежна, що передбачає реформування економіки, покращення бізнес-середовища та реалізацію цілей сталого розвитку;

- концепцію регіоналізації міжнародної торгівлі завдяки включенню інвестиційної складової шляхом виокремлення та систематизації ключових інституційно-правових ознак регіональних торговельних угод, що містять інвестиційні положення, й форм організації регіональних інтеграційних об'єднань (двосторонні, багатосторонні та мегарегіональні угоди), аналізу динаміки та структурних зрушень міжнародного інвестиційного процесу (зростання обсягів залучених інвестицій у АТЕС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР та країни БРІКС і зменшення інвестиційних надходжень до ЄС; посилення позицій АТЕС, БРІКС, збереження – НАФТА, АСЕАН, послаблення – ЄС, МЕРКОСУР у глобальних торговельно-інвестиційних потоках), проведення кореляційно-регресійного аналізу (перетворення протягом 2005-2016 рр. міжнародних інвестицій у провідний чинник розвитку АТЕС, БРІКС, АСЕАН та МЕРКОСУР), визначення передумов та врахування наслідків для країн і світового господарства, що дозволить доповнити теоретичні засади глобалізації та міжнародної економічної інтеграції;

- підходи до систематизації регіональних торговельних угод, що містять інвестиційні положення – TIPs, шляхом їх узагальнення та групування за критеріями: кількістю та статусом учасників (двосторонні, багатосторонні та мегарегіональні угоди), формами макроекономічної інтеграції (прості та поглиблені преференційні угоди, угоди про асоціацію, ЗВТ+, спільний ринок, економічний та валютний союз), сферою охоплення питань (угоди про економічне партнерство, розвиток економіки та торгівлі, рамкові угоди стосовно торгівлі та інвестицій, угоди про торгівлю послугами, угоди про уникнення подвійного оподаткування), що сприятиме упорядкуванню організаційно-правових засад реалізації інвестиційних стратегій країн у межах регіональних інтеграційних об'єднань та третіх країн у відносинах з країнами-членами таких об'єднань;

набули подальшого розвитку:

- категорійно-понятійний апарат міжнародних економічних відносин шляхом визначення інвестиційної стратегії країни як детального, усебічного, комплексного, поетапного (розробка та затвердження; реалізація; моніторинг, оцінювання, контроль за реалізацією; перегляд стратегії) плану дій держави, що передбачає встановлення основних пріоритетних напрямків прямого іноземного інвестування країни та спрямований на досягнення визначених цілей, елементами якого є мета, цілі, завдання (регіональні та секторальні), принципи, прогнози, плани та програми, інвестиційна політика, механізм реалізації інвестиційної

стратегії як ключовий її компонент; уточнення сутності поняття «міжнародна регіоналізація» як процесу створення інтеграційних об'єднань країн через укладання регіональних торговельних та міжнародних інвестиційних угод, що забезпечують вироблення та запровадження механізмів та інструментів реалізації національних стратегій розвитку відповідно до визначених цілей;

– характеристика особливостей інвестиційної політики країн із розмежуванням заходів інвестиційної лібералізації/протекціонізму й визначенням регіонально-інтеграційних (лібералізація характерна для країн-членів АСЕАН та БРІКС, протекціонізм – НАФТА, ЄС та МЕРКОСУР; уніфікація правил інвестування – для ЄС; надання національного режиму чи найбільшого сприяння з певними обмеженнями для країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань та третіх країн – ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР; включення механізму врегулювання інвестиційних спорів та укладання регіональних торговельних угод з третіми країнами, що включають інвестиційні положення), секторальних (інструменти політики лібералізації використовуються країнами переважно в інфраструктурному секторі та нафтопереробній промисловості; протекціонізму – для захисту сектору сільського господарства, телекомунікацій, зв'язку та транспорту, сектору національної безпеки й оборони), національних тенденцій (лібералізація характерна країнам Азії, що розвиваються, та з перехідною економікою, протекціонізм – розвиненим країнам та країнам Латинської Америки, що розвиваються), що може слугувати науково-практичним підґрунтям для визначення перспектив міжнародних інвестиційних політик у РТУ;

– визначення детермінантів середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн на національному (безпека в країні, ефективність державного регулювання та податкова політика, технологічні та інноваційні можливості, прозорість регулювання та відсутність корупції, кваліфікована робоча сила), регіональному (стан розвитку економік країн Азії, що розвиваються, зокрема, Китаю, Гонконгу, Сінгапуру, Індії, Південної Кореї, які посилюють свої позиції як реципієнтів, так і донорів ПІ), глобальному (геополітична невизначеність, тероризм, соціальна нестабільність, технологічні зміни, глобальна урбанізація) рівнях та провідних організаційно-інституційних чинників (переговори щодо підписання нових РТУ чи змін існуючих положень; запровадження механізму врегулювання інвестиційних спорів; реформування міжнародних інвестиційних угод; підписання мегарегіональних угод), що дасть змогу державам на етапі перегляду корегувати інвестиційні стратегії відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища;

– методичні підходи до визначення інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів, що передбачають диференціацію показників торговельно-інвестиційної (коефіцієнта кореляції обсягів надходжень ПІ та експорту) та інвестиційної залежності (коефіцієнта кореляції обсягів надходжень ПІ та ВВП країн), з урахуванням інноваційного потенціалу та характеру інвестиційного сальдо країн протягом певного періоду, що дозволило ідентифікувати країни, які реалізують запропоновані стратегії або знаходяться на етапі переходу від інвестиційно залежної до торговельно-інвестиційної чи експансіоністської

стратегії, ризики та переваги обраних стратегій країнами-членами провідних інтеграційних об'єднань світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, висновки та рекомендації, які викладені автором у наукових працях та дисертації, є внеском у розвиток теоретичних та науково-практичних засад щодо механізму реалізації інвестиційних стратегій країн у контексті міжнародної торговельної регіоналізації. Дисертаційна робота становить базис для подальших досліджень регулювання міжнародних інвестиційних потоків у рамках регіональних інтеграційних об'єднань та може бути використана державними структурами, науковими та освітніми установами, міжнародними компаніями та національними підприємствами для розвитку міжнародних економічних відносин тощо.

Основні положення та рекомендації дисертаційної роботи впроваджено в практичну діяльність організацій: Управління зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації при створенні умов стимулювання інвестиційної діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва у контексті підписаних угод про зону вільної торгівлі України (довідка № 11-832/0/98-17 від 31.10.2017); кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара під час формування робочих програм, проведення практичних та семінарських занять із дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Іноземне інвестування» (довідка № 88-552-109 від 15.03.2018); ТОВ «Автотранссервіс» при формуванні умов співпраці підприємства з іноземними інвесторами та визначенні перспектив його виходу на світовий ринок (довідка № 122 від 28.11.2016); ТОВ «Малбі Фудс» у встановленні партнерських відносин та підписанні зовнішньоторговельних контрактів із представниками країн Близького Сходу та Західної Європи (довідка № 23/04-11 від 26.04.2018); ТОВ «Позитрон GmbH» при формуванні партнерських відносин з державою, розробці та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів (довідка № 347 від 18.12.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Усі наукові висновки, результати та рекомендації, винесені на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та прикладні положення, пропозиції та рекомендації дисертаційної роботи висвітлювалися на міжнародних та регіональних науково-практичних конференціях: II Міжнародна студентська науково-практична конференція «Сучасні дослідження в сфері соціально-гуманітарних наук та новітніх технологій» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.); XVI Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси України: глобальні та національні імперативи розвитку» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.); XV Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграційні процеси та пріоритетні орієнтири розвитку економіки України: економіка, фінанси, право» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України в умовах формування нового світового фінансово-економічного порядку» (м. Полтава, 2014 р.); Регіональна міжвузівська науково-практична конференція молодих

учених «Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика сучасної науки» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Реформування фінансово-економічної системи в контексті міжнародного співробітництва» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси, аудит та соціальна економіка: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львів, 2017 р.).

Публікації результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження опубліковано дисертантом самостійно та у співавторстві в 16 наукових працях, із них: 1 колективна монографія, 4 – у наукових фахових виданнях України, 3 – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 8 – в інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих праць, що належить особисто автору, становить 6,9 д. а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 335 сторінок, у тому числі 234 сторінки основного тексту, 42 рисунки, 22 таблиці, список використаних джерел (206 найменувань на 23 сторінках), 21 додаток (на 68 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення і апробацію результатів.

У розділі 1 «Теоретичні засади формування інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі» на основі вивчення та узагальнення вітчизняних і закордонних наукових джерел розкрито сутність інвестиційної стратегії країни як складової національних стратегій розвитку, досліджено концепцію регіоналізації міжнародної торгівлі та виділено її інвестиційну складову, розглянуто інституційні засади формування інвестиційних стратегій країн.

У контексті посилення боротьби між країнами за залучення прямих іноземних інвестицій автором запропоновано трактування поняття «інвестиційна стратегія країни», як детального, усебічного, комплексного, поетапного плану дій держави, що передбачає встановлення основних пріоритетних напрямків прямого іноземного інвестування країни та спрямований на досягнення визначених цілей. Зазначено, що інвестиційна стратегія забезпечує фінансовий фундамент для реалізації стратегії економічного, інноваційного, інфраструктурного, інформаційного, соціально-культурного розвитку, базується на концепції соціально-економічного розвитку країни та дозволяє державним органам виконувати установчу, мобілізуючу, стимулюючу та контролюючу функції.

На відміну від раніше запропонованих міжнародних стратегій розвитку країн, визначених відповідно до перспектив участі країни в міжнародному поділі праці та послаблення або посилення протекціоністського характеру діяльності країни, автором запропоновано три види інвестиційних стратегій країн залежно від

зовнішньоекономічних пріоритетів діяльності: торговельно-експансіоністська, торговельно-інвестиційна, інвестиційно залежна (табл. 1).

Таблиця 1

Види інвестиційних стратегій країн залежно від зовнішньоекономічних пріоритетів*

Стратегія	Мета стратегії	Цілі стратегії
Торговельно-експансіоністська	Геополітичне домінування та контроль за ринками ресурсів	Торговельна експансія зовнішніх ринків, формування інноваційної моделі розвитку економіки, інтелектуалізація людського капіталу, розвиток та підтримка соціальної сфери, інвестування у стратегічно важливі сектори, у тому числі сировинні.
Торговельно-інвестиційна	Економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках	Розширення експорту, удосконалення інфраструктури, імпорту технологій, диверсифікація економіки, проведення внутрішніх реформ, посилення партнерських відносин із розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, залучення інвестицій у сектори безпеки та оборони, сільське господарство, будівництво, добувну промисловість, сектор послуг, фармацевтичний та фінансовий сектори.
Інвестиційно залежна	Економічні реформи, покращення бізнес-середовища, реалізація цілей сталого розвитку	Модернізація традиційних галузей економіки, формування та реалізація інфраструктурних проєктів, залучення інвестицій у енергетичний сектор, зв'язок та телекомунікації, «зелену економіку», створення робочих місць, підвищення рівня життя населення.

*Розроблено автором.

У дисертаційній роботі уточнено сутність поняття «міжнародна регіоналізація», під якою запропоновано розуміти процес створення інтеграційних об'єднань країн через укладання регіональних торговельних та міжнародних інвестиційних угод, що забезпечують вироблення та запровадження механізмів та інструментів реалізації національних стратегій розвитку відповідно до визначених цілей.

Передумовами міжнародної регіоналізації є поглиблення інтернаціоналізації виробництва та капіталу, боротьба за ринки факторів виробництва та їх розподіл, поглиблення міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації країн, нерівномірність розвитку країн та регіонів світу, необхідність забезпечення регіональної безпеки, транснаціоналізація бізнесу, розвиток глобальних виробничих мереж, глобалізаційні процеси, інтенсифікація зовнішніх товарних потоків, загострення боротьби за ринки збуту та розширення експорту. Визначено, що на практиці міжнародна регіоналізація супроводжується укладанням міжнародних інвестиційних угод (МІУ) і відбувається за двома напрямками: торговельної (через підписання преференційних торговельних угод, зони вільної торгівлі, митного союзу) та інвестиційної регіоналізації (РТУ, що містять інвестиційні положення); має форми двосторонніх, багатосторонніх та мегарегіональних угод; передбачає використання інструментів інвестиційного протекціонізму та лібералізації; впливає на розробку та реалізацію інвестиційних стратегій країн; має як позитивні, так і негативні наслідки для учасників даного процесу.

До позитивних наслідків міжнародної регіоналізації можна віднести такі: випереджаюче зростання внутрішньорегіональних торговельно-інвестиційних потоків у порівнянні з їх загальною динамікою; лібералізацію взаємної торгівлі; усунення бар'єрів у русі капіталу, ресурсів, робочої сили; синхронізацію процесів

економічного і соціального розвитку країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань; врегулювання пріоритетних питань. З іншого боку відбувається послаблення економічних, політичних, культурних та інших зв'язків за межами регіонального інтеграційного об'єднання; посилення ролі регіональних органів як у внутрішньодержавній діяльності, так і в міжнародних економічних відносинах; посилення взаємозалежності економік країн.

Правову базу стимулювання інвестиційних надходжень у країну формують міжнародні інвестиційні угоди, які доповнюють національні правила захисту інвестицій та надають додаткові гарантії іноземним інвесторам стосовно прозорості й передбачуваності національної політики приймаючої країни. У залежності від сфер регулювання зовнішньоекономічних відносин країн МІУ розподіляються на білатеральні інвестиційні угоди та РТУ, що включають інвестиційні положення (TIPs). У свою чергу, TIPs запропоновано систематизувати за критеріями: кількість та статус учасників, форма інтеграції, сфера охоплення питань. Крім того, у дисертаційній роботі систематизовано інститути регулювання міжнародної інвестиційної діяльності країн відповідно до їх рівнів (національні, регіональні та міжнародні). Основні міжнародні інститути включають багатосторонні угоди COT (TRIMC, TRIPS, GATS, ASCM), міжнародні установи Світового банку (БАПІ, МЦВІС), а також ЮНКТАД, ОЕСР.

У розділі 2 «Аналіз міжнародного інвестування країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань» дано оцінку динаміки та структурних зрушень міжнародного інвестування країн, досліджено сучасні тренди інвестування країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань та встановлено особливості інвестиційної політики країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

У результаті аналізу міжнародного інвестування країн встановлено, що протягом 2005-2016 рр. у структурі глобальних ПІІ відбулося ряд суттєвих зрушень. По-перше, посилилися позиції країн, що розвиваються, як реципієнтів, так і донорів ПІІ, хоч, після чотирьохрічного зростання у 2016 р. їх питома вага зменшилась. Така тенденція була викликана збільшенням у 2016 р. обсягів надходжень ПІІ у розвинені країни на 5%, проте уряди країн продовжували підтримувати політику захисту внутрішнього ринку, притому обсяги інвестицій за кордон зменшились. По-друге, у 2016 р. 91% транскордонних угод щодо злиття та поглинання припадало на МНК розвинених країн, у той час, як на країни, що розвиваються, відводилося 62% загального обсягу транскордонних інвестицій в оголошені нові проекти, з яких 45% – на країни Азії. Пріоритетними сферами іноземного інвестування виступали сфера послуг, нафтогазовий сектор, харчова промисловість. По-третє, зростає значення регіональних інтеграційних об'єднань у інвестиційних потоках країн Азії, Латинської Америки та Африки. По-четверте, посилює свої позиції як інвестора Китай, який посів друге місце в 2016 р. серед основних країн-донорів. По-п'яте, ризики, пов'язані з політичною невизначеністю і регіональною нестабільністю, негативно позначаються на динаміці глобального інвестування.

Дослідження темпів зростання обсягів надходжень ПІІ та експорту провідних регіональних інтеграційних об'єднань за 2006-2016 рр., а також встановлення їх частки у глобальних торговельних та інвестиційних потоках

підтвердили гіпотезу про одночасну торговельну та інвестиційну регіоналізацію. За обсягами торгівлі та надходжень прямих іноземних інвестицій регіональні інтеграційні об'єднання проранжовані наступним чином: АТЕС, ЄС, БРІКС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР. Частка надходжень ПІІ в країни-члени АТЕС, БРІКС, АСЕАН, МЕРКОСУР і НАФТА в глобальних інвестиційних потоках та серед розглянутих провідних регіональних інтеграційних об'єднань за останнє десятиліття збільшилась, у той час, як частка ЄС – зменшилась. АТЕС виступало безперечним лідером за обсягами торгових та інвестиційних потоків у глобальному масштабі та серед досліджуваних регіональних об'єднань; БРІКС та НАФТА нарощували обсяги ПІІ; АСЕАН та МЕРКОСУР спрямовували капітали до країн, що розвиваються, в рамках регіонів.

У роботі встановлено особливості інвестиційної політики країн-членів провідних регіональних інтеграційних об'єднань протягом 2005-2016 рр.: характер регулювання потоків ПІІ (лібералізація/протекціонізм), інвестиційний режим, країни-лідери у запровадженні заходів інвестиційної політики, пріоритетні сектори регулювання ПІІ та види МІУ (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості інвестиційної політики країн у регіональних інтеграційних об'єднаннях*

Регіональне інтеграційне об'єднання	Інвестиційний режим	Характер регулювання потоків ПІІ (лібералізація/протекціонізм)	Країни-лідери у запровадженні заходів інвестиційної політики протягом 2005-2016 рр.	Пріоритетні сектори регулювання ПІІ	Пріоритетні види МІУ
АТЕС ¹	-	лібералізація/протекціонізм	Китай, Індонезія, Росія	Інфраструктура, нафтопереробна промисловість, фінансовий сектор, банківський сектор / Телекомунікації та зв'язок, гірничодобувна промисловість, нафтопереробна промисловість	БІУ, ТІРs
ЄС	НР та РНС (з певними обмеженнями)	протекціонізм	Італія, Німеччина, Франція, Польща, Фінляндія	Телекомунікації та зв'язок, електроенергетичний сектор, сектор національної безпеки й оборони	БІУ, ЗВТ+
БРІКС ²	-	лібералізація	Китай, Індія	Інфраструктура, охорона здоров'я, нафтопереробна промисловість	БІУ, ПТУ, ПТІУ, УПО
НАФТА	НР та РНС (з певними обмеженнями)	протекціонізм	США, Канада, Мексика	Нафтопереробна промисловість	ЗВТ+
АСЕАН	НР та РНС (з певними обмеженнями)	лібералізація	Індонезія, М'янма	Інфраструктура, банківський сектор, страхування	БІУ, ЗВТ+
МЕРКОСУР	НР та РНС (з певними обмеженнями)	протекціонізм	Аргентина, Бразилія, Венесуела	Телекомунікації та зв'язок, сільське господарство	ЗВТ+

*Складено автором.

Примітки: 1. АТЕС – форум, який створений для сприяння вільній торгівлі та інвестиційній діяльності, економічному співробітництву між країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

2. БРІКС – група з п'яти країн, що ініціювали проведення регулярних неофіційних щорічних нарад міністрів закордонних справ у рамках форуму G20.

Результати аналізу змін у інвестиційних політиках країн за 2005-2016 рр. свідчать про домінування заходів інвестиційної лібералізації, а саме: податкових пільг, створення спеціальних економічних зон, надання дозволу на приватизацію та послаблення вимог щодо проектів злиття та поглинання компаній, що сприяє формуванню привабливого інвестиційного клімату та досягненню стратегічних цілей розвитку країн. Протягом 2005-2016 рр. всього було запроваджено 863 лібералізаційні заходи, у порівнянні із 251 заходом політики протекціонізму. Тенденція лібералізації притаманна, в першу чергу, країнам Азії, що розвиваються, та з перехідною економікою, переважно в інфраструктурному секторі та нафтопереробній промисловості. Розвинені країни підтримували, але проводили більш стриману лібералізаційну політику. Також країни використовують певні інструменти для стимулювання інвестицій у конкретних секторах економіки чи регіонах для досягнення цілей сталого розвитку. У той же час, інструменти інвестиційного протекціонізму дозволяють захистити стратегічно важливі сектори економіки від іноземної конкуренції, зокрема сектор сільського господарства, телекомунікацій, зв'язку та транспорту, національної безпеки й оборони. Провідними інструментами політики інвестиційного протекціонізму виділено наступні: нагляд та контроль доступу ПІІ, в т. ч. у сектор національної безпеки та оборони, створення державної монополії, зменшення частки іноземного капіталу в окремих секторах економіки, збільшення податкових та ліцензійних платежів. Активно використовували захисні інструменти розвинені країни та країни Латинської Америки, що розвиваються. Встановлено, що країни АСЕАН та БРІКС більше схильні до лібералізації надходжень ПІІ, у той час, як країни НАФТА, ЄС та МЕРКОСУР – до встановлення обмежень.

У розділі 3 «Пріоритети та механізм реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах посилення регіоналізації міжнародної торгівлі» визначено пріоритети, ризики та переваги реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань, формалізовано механізм та систематизовано фактори середовища реалізації інвестиційних стратегій країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

За допомогою регресійно-кореляційного аналізу встановлена кореляційна залежність між показниками обсягів надходжень ПІІ X (незалежна змінна) та ВВП Y_1 (залежна змінна), у тих регіональних інтеграційних об'єднаннях, до яких входять країни, що розвиваються, чи з перехідною економікою: АТЕС ($Y=17824,59+27,16X$, $r=0,718$), БРІКС ($Y=-3002,68+64,76X$, $r=0,843$), АСЕАН ($Y=481,67+16,45X$, $r=0,913$) та МЕРКОСУР ($Y=1005,79+26,06X$, $r=0,872$); обсягів надходжень ПІІ X (незалежна змінна) та експорту Y_2 (залежна змінна): АТЕС ($Y=3184,95+5,99X$, $r=0,708$), БРІКС ($Y=-134,45+11,53X$, $r=0,884$), АСЕАН ($Y=493,64+6,10X$, $r=0,911$) та МЕРКОСУР ($Y=162,62+2,82X$, $r=0,852$). Для країн-членів цих об'єднань ПІІ виступали чинником економічного розвитку паралельно з торгівлею, оскільки сприяли нарощенню виробничого потенціалу та покращенню інфраструктури, забезпечували розширення можливостей для національного виробника, стимулювали конкуренцію на національних ринках та розвиток тих секторів економіки, які раніше були закритими для іноземних інвесторів.

Для визначення інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів запропоновано методичний підхід (табл. 3), заснований на інформаційних базах Світового банку та ЮНКТАД, статистичні дані яких були використані для розрахунку коефіцієнтів кореляції обсягів надходжень ПІІ та експорту (показник торговельно-інвестиційної залежності), обсягів надходжень ПІІ та ВВП (показник інвестиційної залежності) та встановлення характеру інвестиційного сальдо країн протягом певного періоду (чистий імпортер чи експортер ПІІ), а також базі даних Всесвітнього економічного форуму – при визначенні рівня інноваційного потенціалу країн.

Таблиця 3

Методичний підхід до визначення інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів*

Вид стратегії	Торговельно-інвестиційна залежність ¹	Інвестиційна залежність ²	Характер інвестиційного сальдо країни ³	Рівень інноваційного потенціалу ⁴
<i>Інвестиційно залежна стратегія</i>	існує	існує (більше значення)	чистий імпортер	низький рівень
Перехідний етап від інвестиційно залежної до торговельно-інвестиційної стратегії	існує (більше значення)	існує	чистий імпортер	низький рівень
	існує	існує (більше значення)	чистий імпортер	середній рівень
	не існує	існує (більше значення)	чистий імпортер	середній рівень
	існує	не існує	чистий імпортер	низький рівень
<i>Торговельно-інвестиційна стратегія</i>	існує (більше значення)	існує	чистий імпортер	середній рівень
Перехідний етап від торговельно-інвестиційної до торговельно-експансіоністської стратегії	не існує	не існує	чистий імпортер	середній рівень
	існує	не існує	чистий експортер	середній рівень
	не існує	існує	чистий експортер	середній рівень
	існує	існує	чистий експортер	високий рівень
<i>Торговельно-експансіоністська стратегія</i>	не існує	не існує	чистий експортер	високий рівень

*Розроблено автором.

Примітки: 1. Торговельно-інвестиційна залежність існує, якщо $r > 0,6$.

2. Інвестиційна залежність існує, якщо $r > 0,6$.

3. Країна виступає чистим експортером ПІІ, якщо інвестиційне сальдо є позитивним протягом періоду n , якщо інвестиційне сальдо від'ємне протягом періоду n – чистим імпортером, де $n = \frac{t}{2} + 1$, t – період дослідження.

4. Рівень інноваційного потенціалу економіки визначається у наступних межах: високий [4,69; 5,79], середній [3,58; 4,68], низький [2,47; 3,57].

Інвестиційні стратегії розвинених країн, зокрема США, Канади, Японії, Великобританії, Німеччини, Франції, Італії, Ірландії, Нідерландів, Бельгії, Швеції, Фінляндії, Данії, Австрії, Люксембургу, Іспанії, а також Південної Кореї, направлені на торговельну експансію переважно зовнішніх ринків Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Країни, що розвиваються, реалізують торговельно-інвестиційну стратегію, беруть зобов'язання проводити незворотні економічні реформи, адаптувати

технічні норми, стандарти, правила конкуренції та торгівлі в національному законодавстві, й тим самим поліпшують інвестиційний клімат у країні та створюють привабливі умови для діяльності міжнародних корпорацій. Притаманна таким країнам, як: Китай, Філіппіни, Індонезія, Бразилія, Чилі, Австралія, Мальта. На перехідному етапі від торговельно-інвестиційної до торговельно-експансіоністської стратегії знаходяться такі країни, як: Нова Зеландія, Кіпр, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, – які зацікавлені в імпорті технологій, розширенні експорту національних продуктів, залученні іноземних інвестицій у інфраструктурні проекти, проведенні внутрішніх реформ; а також Малайзія, Таїланд, ПАР, Мексика, які протягом останніх років посилюють свої позиції як експортерів капіталу та зацікавлені в розширенні зовнішньоекономічних зв'язків як в рамках регіонів, так і за їх межами.

Визначення та затвердження умов інвестиційної співпраці в регіональних інтеграційних об'єднаннях відкриває можливості для розвитку країн з низьким рівнем доходів через залучення ПІІ в інфраструктурні проекти, обробну, видобувну промисловість та інші сектори економіки. Тому для них пріоритетом є реалізація інвестиційно залежної стратегії. До цієї групи країн відносяться такі: В'єтнам, Бруней, Лаос, М'янма, Камбоджа, Парагвай, Папуа Нова Гвінея, а також Сінгапур та Гонконг, які є міжнародними фінансовими центрами. Дану стратегію в рамках ЄС реалізують Болгарія, Греція, Угорщина, Хорватія та Румунія. На перехідному етапі від інвестиційно залежної до торговельно-інвестиційної стратегії знаходяться Індія, Перу, Аргентина, Венесуела, Уругвай, Росія.

Надано рекомендації для країн, які не входять у досліджені регіональні інтеграційні об'єднання, стосовно розробки інвестиційних стратегій країн та обґрунтовано перспективи їх реалізації у РТУ. Для розвинених країн (Норвегії, Швейцарії, Ісландії, Ізраїлю) перспективною є реалізація торговельно-експансіоністської стратегії, досягнення цілей якої має забезпечуватися через розвиток інновацій та інтелектуальних ресурсів, поліпшення підприємницького середовища, особливо для середнього та малого бізнесу, підтримку розвитку потужної та стійкої промислової бази, формування державної політики інвестиційної лібералізації з одночасним захистом стратегічно важливих секторів економіки. Для цих країн перспективним напрямком співпраці є формування угод типу «ЗВТ+» з іншими розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, а також підписання мегарегіональних угод. Стратегії таких країн і територій, як: Макао, Туреччини, ОАЕ, Кувейту, Саудівської Аравії, Катару, Гібралтару, Бермудських островів, – мають бути направлені на торговельно-інвестиційну лібералізацію з елементами регулювання (обмеження) діяльності іноземних інвесторів. Для вказаних країн актуальним є розвиток партнерських відносин у рамках регіонів та зі світовими економічними центрами. Інвестиційні стратегії країн Африки, Азії, Латинської Америки, Карибського басейну та Океанії, країн з перехідною економікою мають бути спрямовані на лібералізацію інвестиційних ресурсів для забезпечення сталого економічного

розвитку. Пріоритетними напрямками зовнішньоекономічної співпраці є розширення інтеграційних процесів всередині регіонів, а також партнерських відносин у рамках РТУ з розвиненими країнами. Україна знаходиться на перехідному етапі від інвестиційно залежної до торговельно-інвестиційної стратегії. Тому в контексті виконання умов Угоди про ЗВТ+ з ЄС для України першочерговою є послідовна та поетапна модернізація економіки, узгодженість інвестиційного законодавства з європейськими положеннями та нормами, що забезпечить формування сприятливого інвестиційного клімату та досягнення цілі щодо вільного руху капіталів у рамках даної Угоди.

Формалізовано механізм реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань (рис. 2) із урахуванням економічного, інституційно-правового, інформаційного забезпечення та визначенням інструментів лібералізаційної та протекціоністської інвестиційної політики країн відповідно до видів стратегій, які набувають ознак фінансових, організаційно-правових заходів, податкових пільг та обмежень.

У роботі визначено детермінанти середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн шляхом їх розмежування відповідно до рівнів впливу – національні (безпека в країні, ефективність державного регулювання та податкова політика, технологічні та інноваційні можливості, прозорість регулювання та відсутність корупції, кваліфікована робоча сила), регіональні (стан розвитку економік країн Азії, що розвиваються, зокрема, Китаю, Гонконгу, Сінгапуру, Індії, Республіки Кореї, які посилюють свої позиції як реципієнтів, так і донорів ПП), глобальні (геополітична невизначеність, тероризм, соціальна нестабільність, технологічні зміни, глобальна урбанізація). Обґрунтовано роль провідних організаційно-інституційних чинників (переговори щодо підписання нових РТУ чи змін існуючих положень; запровадження механізму врегулювання інвестиційних спорів; реформування МІУ; підписання мегарегіональних угод) для посилення переваг та скорочення ризиків від реалізації відповідної стратегії.

Для країн, які реалізують торговельно-експансіоністську стратегію, з одного боку, існують політичні, фінансові та економічні ризики, ризики націоналізації вкладеного капіталу, зростання конкуренції серед присутніх на ринку виробників, введення обмежень та збільшення податкових платежів, ухилення бізнесу від сплати податків; з іншого боку, є можливості доступу до дефіцитних ресурсів, розширення ринків та каналів збуту, диверсифікації ризиків та збільшення доходів. Торговельно-інвестиційна стратегія несе в собі ризики часткової втрати політичної свободи, експлуатації та вивезення ресурсів, репатріації прибутків, порушення екологічних правил ведення бізнесу, витіснення національного виробника; надає переваги за рахунок отримання додаткового капіталу, технологій, нових методів управління та маркетингу, реалізації державно-приватних інвестиційних проектів, зростання виробництва, стимулювання експорту та конкуренції, додаткових надходжень до бюджету, створення доданої вартості на місцевому рівні та встановлення економічних зв'язків.

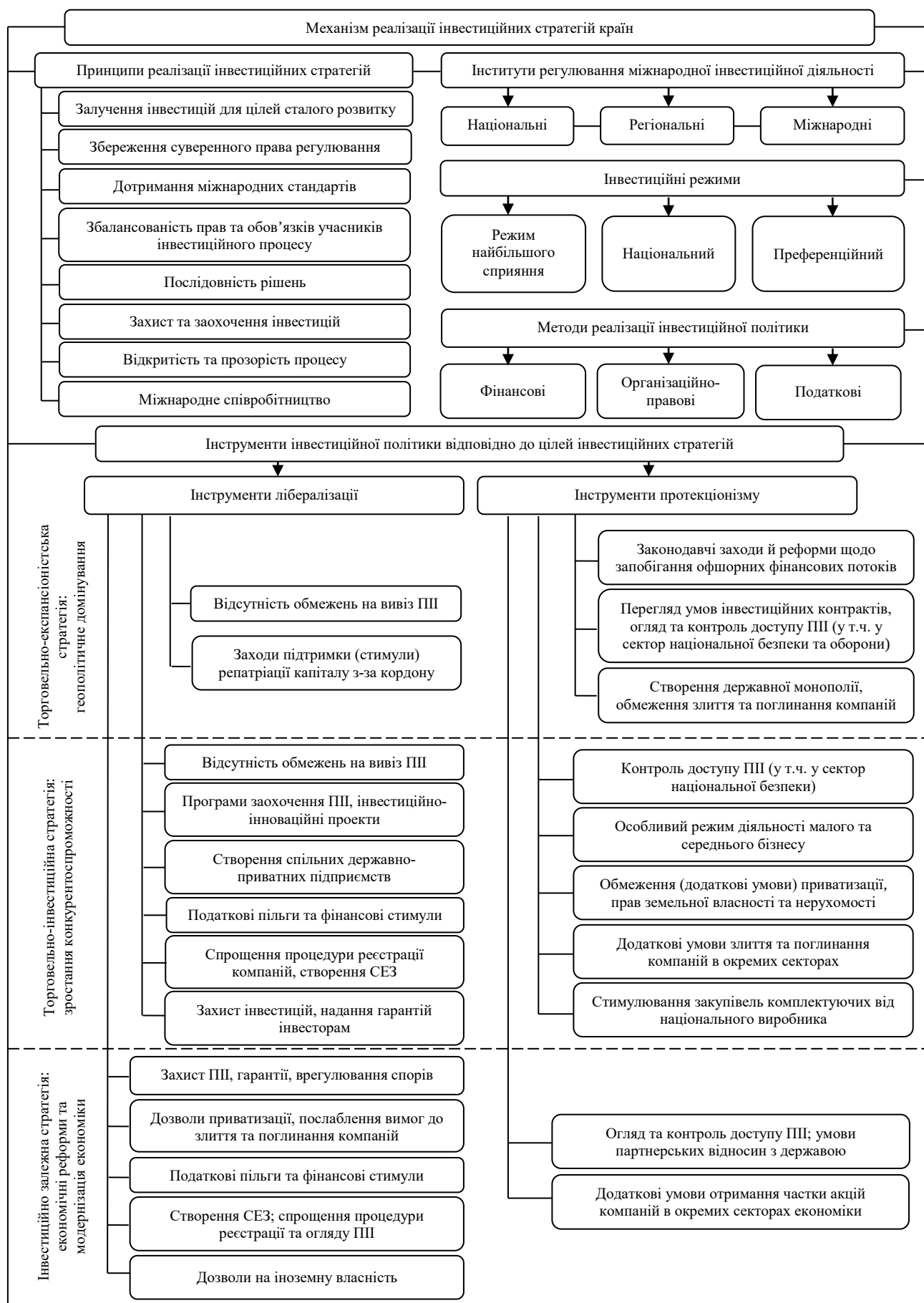

Рис. 2. Формалізація механізму реалізації інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань*

*Розроблено автором.

Реалізація інвестиційно залежної стратегії передбачає можливість виникнення ризиків політичного, економічного та соціального впливу інвесторів, високої залежності від іноземного капіталу, встановлення монопольних цін на енергоресурси та товари, експлуатації іноземними компаніями природних та трудових ресурсів; забезпечує переваги у разі залучення іноземних інвестицій в недостатньо розвинені сектори економіки, створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури, підвищення прозорості економіки, створення додаткових експортних можливостей, отримання нових технологій та навичок. Тому на етапах розробки, моніторингу, оцінки, контролю за реалізацією стратегії країни повинні враховувати можливі ризики та визначати інструменти, що максимізуватимуть переваги реалізації обраної інвестиційної стратегії.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішено важливе наукове завдання стосовно поглиблення теоретичних засад формування інвестиційних стратегій країн та формалізації механізму їх реалізації в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. Отримані результати дали автору підстави сформулювати наступні висновки теоретичного та практичного значення:

1. Узагальнення теоретичних засад формування інвестиційних стратегій, переважно мікроекономічних підходів, дало змогу розкрити сутність поняття, визначити елементи та етапи формування та реалізації інвестиційної стратегії країни. Інвестиційна стратегія країни є невід'ємною частиною національної стратегії розвитку, а залучення інвестицій – водночас, її метою та способом досягнення супутніх цілей і реалізації поставлених завдань. Етапами формування та реалізації інвестиційної стратегії країни виступають наступні: розробка та затвердження (аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища країни; постановка стратегічної мети; визначення комплексу цілей, завдань та принципів формування інвестиційної стратегії; прогнозування, планування та програмування; розробка інвестиційної політики та вибір інструментів реалізації інвестиційної стратегії), реалізація, моніторинг, оцінювання, контроль за реалізацією, перегляд стратегії.

2. Видами інвестиційних стратегій країн відповідно до їх зовнішньоекономічних пріоритетів визначено: торговельно-експансіоністську, що забезпечує геополітичне домінування через контроль за ринками ресурсів, інвестування у стратегічно важливі сектори економіки, у тому числі сировинні, формування інноваційної моделі розвитку економіки; торговельно-інвестиційну, яка спрямована на економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародних ринках через імпорт технологій, удосконалення інфраструктури, проведення внутрішніх реформ, залучення інвестицій у сектори безпеки та оборони, сільське господарство, будівництво, добувну промисловість, сектор послуг, фармацевтичний та фінансовий сектори; інвестиційно залежну, що забезпечує реформування економіки, покращення бізнес-середовища, реалізацію цілей сталого розвитку через залучення інвестицій у енергетичний сектор, інфраструктуру, зв'язок та телекомунікації, «зелену економіку». Запропоновані автором види інвестиційних стратегій доповнюють існуючу класифікацію міжнародних стратегій розвитку країн.

3. Уточнено сутність поняття міжнародної регіоналізації та, на відміну від домінуючих поглядів, автором доведено, що концепція регіоналізації міжнародної торгівлі включає інвестиційну складову. Інвестиційна регіоналізація відбувається через підписання на макрорівні регіональних торговельних угод, які містять інвестиційні положення (поглиблені преференційні торговельні угоди та угоди про асоціацію, ЗВТ+, спільний ринок, економічний та валютний союз), у формах двосторонніх, багатосторонніх та мегарегіональних угод, характеризується протидією інвестиційної лібералізації та протекціонізму, забезпечує реалізацію інвестиційних стратегій країн, ґрунтується на визначених передумовах та має як позитивні, так і негативні наслідки, викликані розбіжностями у поглядах країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань.

4. РТУ, що містять інвестиційні положення – TIRs, систематизовано за такими критеріями: кількістю та статусом учасників, формами макроекономічної інтеграції, сферою охоплення питань. Інститути регулювання міжнародного інвестування країн упорядковано відповідно до національного, регіонального та міжнародного рівнів. На міжнародному рівні регулювання інвестиційної діяльності країн забезпечують багатосторонні угоди СОТ, міжнародні установи Світового банку та ЮНКТАД, ОЕСР; на регіональному – міжнародні інвестиційні угоди (білатеральні інвестиційні угоди та TIRs) і регіональні інтеграційні об'єднання.

5. В умовах нестійких тенденцій глобального інвестування зростають обсяги залучених інвестицій у АТЕС, БРІКС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР та зменшуються обсяги інвестиційних надходжень до ЄС. Змінюється спрямованість потоків прямих іноземних інвестицій між регіонами, зокрема зацікавленість у їх поглибленні виявляють країни Азії; також збільшуються об'єми інвестиційних потоків між країнами, що розвиваються. Інвестиційно привабливими секторами для країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань є сфера послуг, нафтогазовий сектор та харчова промисловість; також країни зацікавлені в залученні ПІІ в сектори, пов'язані з досягненням цілей сталого розвитку, зокрема для розвитку інфраструктури. Зв'язок між показниками обсягів надходжень ПІІ та ВВП, обсягів надходжень ПІІ та експорту спостерігається в АТЕС, БРІКС, АСЕАН та МЕРКОСУР.

6. Інвестиційна політика країн протягом 2005-2016 рр. мала здебільшого лібералізаційний характер. Тенденцію лібералізації інвестиційних потоків встановлено в країнах-членах АСЕАН та БРІКС, протекціонізму – НАФТА, ЄС та МЕРКОСУР. Регуляторні заходи спрямовані, в тому числі, на досягнення цілей сталого розвитку, розвитку інфраструктури, освіти, медицини та боротьби зі змінами клімату. Серед країн найбільш активними у використанні інструментів інвестиційної лібералізації були країни Азії, що розвиваються, та країни з перехідною економікою. Розвинені країни та країни Латинської Америки, що розвиваються, підтримували політику інвестиційного протекціонізму. Обґрунтовано використання заходів інвестиційної політики як інструментів реалізації інвестиційних стратегій країн із урахуванням їх інтересів – захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції чи лібералізації інвестування в стратегічно важливих секторах економіки. Секторальні пріоритети лібералізації іноземного інвестування були зосереджені переважно в інфраструктурному

секторі та нафтопереробній промисловості; протекціонізму – секторі сільського господарства, телекомунікацій та зв'язку, транспортної інфраструктури, сектору національної безпеки й оборони.

7. Застосування методичного підходу, що базується на розрахунку показників торговельно-інвестиційної (коефіцієнта кореляції обсягів надходжень ПП та експорту) та інвестиційної залежності (коефіцієнта кореляції обсягів надходжень ПП та ВВП), а також визначенні рівня інноваційного потенціалу та характеру інвестиційного сальдо країн протягом певного періоду дозволило визначити види інвестиційних стратегій країн-членів досліджених регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів. Для країн, які не входять у досліджені регіональні інтеграційні об'єднання, надано рекомендації стосовно розробки інвестиційних стратегій та обґрунтовані перспективи їх реалізації у РТУ. Встановлено ризики та переваги від реалізації визначених інвестиційних стратегій.

8. Ключовим компонентом інвестиційної стратегії країни є механізм її реалізації в регіональних інтеграційних об'єднаннях, який включає наступні елементи: принципи, інститути регулювання міжнародної інвестиційної діяльності (національні, регіональні, міжнародні), інвестиційні режими (найбільшого сприяння, національний чи преференційний), методи (фінансові, організаційно-правові, податкові) та інструменти політики інвестиційної лібералізації/ протекціонізму для досягнення стратегічних цілей (геополітичне домінування, зростання конкурентоспроможності, економічні реформи та модернізація економіки) відповідно до обраної інвестиційної стратегії. Інвестиційна політика країн, що реалізують торговельно-експансіоністську стратегію, має бути спрямована на захист внутрішнього ринку із забезпеченням зняття обмежень на вивіз ПП та стимулювання репатріації капіталу з-за кордону. Для реалізації торговельно-інвестиційної стратегії перспективною є комбінація інструментів політики інвестиційної лібералізації та протекціонізму. Для країн, що реалізують інвестиційно залежну стратегію – використання переважно інструментів політики інвестиційної лібералізації з урахуванням інструментів регулювання інвестиційних потоків.

9. Середовище реалізації інвестиційної стратегії країни формується під впливом національних, регіональних, глобальних та організаційно-інституційних детермінант. Встановлено, що перспективи реалізації виділених стратегій пов'язані із укладанням країнами мегарегіональних угод, оскільки учасники переговорів зацікавлені у створенні сприятливого інвестиційного клімату, шляхом надання національного режиму чи режиму найбільшого сприяння, забезпечення відкритості та прозорості інвестиційного процесу, надання інвестиційних гарантій іноземним інвесторам, дотримання міжнародних стандартів. Відповідно до змін внутрішнього та зовнішнього середовища на етапі моніторингу, оцінювання та контролю виконання інвестиційної стратегії країни встановлена необхідність її коригування з урахуванням ризиків та переваг виділених інвестиційних стратегій, а також наслідків міжнародного інвестування для суб'єктів та світового господарства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, розділи в колективних монографіях:

1. Пащенко О. В. Інвестиційна активність країн в контексті міжнародної регіональної інтеграції. *Сучасна Україна в глобальному середовищі: стратегічні орієнтири економічного розвитку*: колективна монографія / Н. В. Стукало, Н. П. Мешко та ін. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. С. 84-101 (31,8 д. а., особисто автору – 0,9 д. а.: визначено тенденції міжнародного інвестування за регіонами світу, досліджено динаміку інвестиційних потоків провідних регіональних та мегарегіональних інтеграційних об'єднань).

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Пащенко О. В. Роль регіональних торговельних угод у формуванні національних інвестиційних стратегій країн з відкритою економікою. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. Вип. 122. Ч. 1. С. 179-187 (0,8 д. а.).

3. Пащенко О. В., Дзяд О. В. Регіоналізація торгівлі як середовище для міжнародного інвестування. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2014. Т. 22. № 10/2. Вип. 6. С. 152-153 (0,6 д. а., особисто автору – 0,4 д. а.: розглянуто мотиви прямого іноземного інвестування в інтеграційних об'єднаннях та їх наслідки для країн-членів та міжнародної торгівлі в цілому).

4. Пащенко О. В. Особливості міжнародного інвестування в провідних регіональних торговельних об'єднаннях. *Проблеми системного підходу в економіці*: зб. наук. праць Національного авіаційного університету. 2017. Вип. 3 (59). С. 14-21 (0,8 д. а.).

5. Пащенко О. В. Інвестиційні пріоритети стратегій країн в умовах міжнародної торговельної регіоналізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*: ел. наук. фах. вид. Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. 2017. Вип. 18. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/11.pdf> (0,6 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз:

6. Пащенко О. В. Міжнародні інвестиційні режими у регіональних торговельних угодах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2015. Т. 23. № 10/2. Вип. 7. С. 58-64 (0,6 д. а.).

7. Пащенко О. В. Перспективи регулювання міжнародної інвестиційної діяльності країн у РТУ. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2017. Т. 22. Вип. 6 (59). С. 8-14 (0,8 д. а.).

8. Pashchenko O. V. Mechanism of the countries' investment strategies implementation in the context of international trade regionalization. *Бізнес-навігатор*: науково-виробничий журнал. Херсон, 2018. Вип. 2 (45). С. 22-26 (0,6 д. а.).

В інших виданнях:

9. Paschenko O. V., Tsvetaeva E. V. Role of transnational corporations in generation of the international economic system. *Сучасні дослідження в сфері соціально-гуманітарних наук та новітніх технологій*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 21-22 квітня 2011 р.).

Дніпропетровськ: Біла К.О., 2011. С. 75-77 (0,2 д. а., особисто автору – 0,15 д. а.: визначено роль транснаціональних корпорацій у торговельно-інвестиційних процесах).

10. Пащенко О. В., Дзяд О. В. Регіональні тенденції діяльності транснаціональних корпорацій. *Фінанси України: глобальні та національні імперативи розвитку*: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 30-31 березня 2012 р.). Дніпропетровськ: «Інновація», 2012. С. 173-174 (0,2 д. а., особисто автору – 0,15 д. а.: визначено регіональні пріоритети інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій).

11. Пащенко О. В., Дзяд О. В. Регіональні торговельні угоди у розвитку форм міжнародного бізнесу. *Інтеграційні процеси та пріоритетні орієнтири розвитку економіки України: економіка, фінанси, право*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27 квітня 2012 р.). Київ: УДУФМТ, 2012. С. 291-293 (0,15 д. а., особисто автору – 0,1 д. а.: визначено напрямки впливу регіональних торговельних угод на розвиток міжнародного бізнесу).

12. Пащенко О. В. Міжнародне інвестування в умовах регіональної інтеграції. *Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року*: матеріали регіональної міжвузівської науково-практичної конференції молодих учених (м. Дніпропетровськ, 28 березня 2014 р.). Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 169-172 (0,2 д. а.).

13. Пащенко О. В. Основні напрями впливу прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни. *Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України в умовах формування нового світового фінансово-економічного порядку*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 1-6 жовтня 2014 р.). Полтава: ПУЕТ, 2014. С. 64-67 (0,2 д. а.).

14. Пащенко О. В. Регіональні торговельні угоди як спосіб залучення міжнародних інвестицій в національну економіку. *Теорія і практика сучасної науки*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15-16 червня 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. С. 61-62 (0,2 д. а.).

15. Пащенко О. В. Сучасні тенденції функціонування міжнародного інвестиційного режиму. *Реформування фінансово-економічної системи в контексті міжнародного співробітництва*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23-24 червня 2017 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2017. С. 25-28 (0,2 д. а.).

16. Пащенко О. В. Сучасні тенденції міжнародного регулювання інвестиційних потоків. *Фінанси, аудит та соціальна економіка: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28-29 липня 2017 р.). Львів: ЛЕФ, 2017. С. 10-13 (0,2 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Пащенко О. В. Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпро, 2018.

У дисертації поглиблено теоретичні засади формування інвестиційних стратегій країн та формалізовано механізм їх реалізації в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

У роботі надано визначення інвестиційної стратегії країни, встановлено елементи, етапи формування та види інвестиційних стратегій країн відповідно до зовнішньоекономічних пріоритетів. Уточнено сутність поняття «міжнародна регіоналізація» та обґрунтовано її інвестиційну складову, встановлено передумови та наслідки посилення даного процесу для суб'єктів та світового господарства в цілому. Упорядковано інститути регулювання міжнародної інвестиційної діяльності та розширено підходи до систематизації регіональних торговельних угод, що містять інвестиційні положення.

Проведено оцінку динаміки та структурних зрушень міжнародного інвестування країн. Встановлено інвестиційно привабливі сектори для країн. Визначено сучасні тренди інвестування країн-членів провідних регіональних інтеграційних об'єднань. Встановлено особливості інвестиційної політики країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі.

Запропоновано методичний підхід до визначення інвестиційних стратегій країн-членів регіональних інтеграційних об'єднань за критерієм зовнішньоекономічних пріоритетів. Визначено пріоритети, ризики та переваги їх реалізації в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. Формалізовано механізм та встановлено інструменти реалізації виділених інвестиційних стратегій країн. Визначено детермінанти середовища формування та реалізації інвестиційних стратегій країн.

Ключові слова: регіоналізація, інвестиційні стратегії країн, регіональні інтеграційні об'єднання, міжнародні інвестиційні угоди, прямі іноземні інвестиції, механізм реалізації інвестиційних стратегій країн.

АННОТАЦИЯ

Пащенко О. В. Инвестиционные стратегии стран в условиях регионализации международной торговли. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. – Днепр, 2018.

Диссертация посвящена углублению теоретических основ формирования инвестиционных стратегий стран и обоснованию механизма их реализации в условиях регионализации международной торговли.

В работе дано определение инвестиционной стратегии страны, установлены элементы, этапы формирования и виды инвестиционных стратегий стран в соответствии с внешнеэкономическими приоритетами. Уточнена сущность понятия «международная регионализация» и обоснована ее инвестиционная составляющая, установлены предпосылки и последствия усиления данного процесса для субъектов и мирового хозяйства в целом. Упорядочены институты регулирования международной инвестиционной деятельности и расширены подходы к систематизации региональных торговых соглашений, содержащих инвестиционные положения.

Проведена оценка динамики и структурных сдвигов международного инвестирования стран. Установлены инвестиционно привлекательные сектора для стран. Определены современные тренды инвестирования стран-членов ведущих региональных интеграционных объединений. Установлены особенности инвестиционной политики стран в условиях регионализации международной торговли.

Предложен методический подход к определению инвестиционных стратегий стран-членов региональных интеграционных объединений по критерию внешнеэкономических приоритетов. Определены приоритеты, риски и преимущества их реализации в условиях регионализации международной торговли. Формализован механизм и установлены инструменты реализации выделенных инвестиционных стратегий стран. Определены детерминанты среды формирования и реализации инвестиционных стратегий стран.

Ключевые слова: регионализация, инвестиционные стратегии стран, региональные интеграционные объединения, международные инвестиционные соглашения, прямые иностранные инвестиции, механизм реализации инвестиционных стратегий стран.

ABSTRACT

Pashchenko O. V. National investment strategies under conditions of regionalization of international trade. – Manuscript.

A thesis for Academic Degree of Candidate of Economic Science in specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2018.

The dissertation deals with deepening the theoretical foundations of the formation of national investment strategies and to formalization of their implementation mechanism under regionalization of the international trade.

The dissertation defined the concept of the national investment strategy. The elements and stages of the national investment strategy formation and implementation were determined. The three types of national investment strategies based on their foreign economic priorities in regional integration associations were separated: trade expansionist, trade and investment, and investment dependent strategies.

The essence of the concept “international regionalization” was specified and the investment component of the concept of international trade regionalization was substantiated. Regionalization is developing through signing at the macro level of regional trade agreements containing investment provisions: deep preferential trade agreements and association agreements, FTA+, common market, economic and monetary union. The preconditions and consequences of regionalization strengthening for the entities and the world economy as a whole were determined.

It was proposed to systematize RTAs containing investment provisions (TIPs) based on distinguishing the following features: the number and the status of participants, forms of macroeconomic integration and the scope of issues. The institutions for regulation of international investment of the countries in accordance with the national, regional and international levels were systematized.

The hypothesis of the simultaneous trade and investment regionalization was proved by establishing the share of the leading regional integrated associations in the global trade and investment flows, which were ranked as follows: APEC, EU, BRICS, NAFTA, ASEAN, and MERCOSUR. Based on the research into the features of investment policies of the countries under conditions of the international trade regionalization within 2005 – 2016, the regional-integrative, sectoral and national tendencies were identified. It was established that liberalization of foreign investment with the use of restrictions regarding the entrance into strategically important sectors of the economy is characteristic of ASEAN and BRICS. Protectionism is characteristic of EU, NAFTA and MERCOSUR. The developing countries in Asia and those with the transitive economy have a tendency to the FDI income liberalization, mainly in the infrastructure sector and oil refining industry. The developed countries tend more to set restrictions, in particular in the agricultural sector, telecommunication sector, communication and transport sector and in the sector of national security and defense.

A methodological approach to determining investment strategies of member countries of the leading regional integration associations by the criterion of the international economic priorities was proposed. It combines the indicators of the trade-investment and investment dependence taking into account the level of the innovation potential and the character of the investment balance of the countries within a certain period. The member countries of the studied regional integration associations were identified in accordance with the proposed three types of the investment strategy. Recommendations on development of investment strategies for the countries that are non-members of the studied integrated associations were provided and the prospects of their implementation in the RTA were substantiated.

The mechanism of implementation of the national investment strategies in regional integration associations was formalized. It is based on the modern principles of international investment and certain investment regimes; it is multilevel and provides regulation of international investment by national, regional and international institutions; involves the use of the methods (financial, organizational and legal measures, tax benefits and restrictions) and combines the tools of the policy of investment protectionism and liberalization in order to achieve the set goals in accordance with the investment strategy chosen by the countries. The determinants of the environment of formation and implementation of the national investment strategies at the national, regional, and global levels were established. The importance of the leading organizational and institutional factors for the formation of the international investment environment was determined. This is important for strengthening the advantages and decreasing the risks from the implementation of the correspondent investment strategy.

Keywords: regionalization, national investment strategies, regional integration associations, international investment agreements, foreign direct investments, mechanism of implementation of national investment strategies.